

Collectiewaardering van de collectie van Museum Van Bommel van Dam

Een collectie ontstaan uit het verzamelaarsperspectief met een focus op abstract expressionisme en de materiekunst vanuit het Europese hart van na 1945.

Collectiewaardering
AV-Erfgoedprojecten
Juni 2017

¹ Jef Dierenen, zonder titel 1965, Museum van Bommel van Dam

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1 Bestaande indeling deelcollecties	4
1.1 Nieuwe periodes	4
Hoofdstuk 2 Visie op de verzameling	7
2.1 Echtpaar Van Bommel van Dam	7
2.2 Huidige stichting	7
2.3 Gemeente Venlo	8
Hoofdstuk 3 Waardering	9
3.1 Huidige situatie beheer en behoud	9
3.2 Kunsthistorische waarde	10
3.2.1 Grote lijnen in de verzameling	10
3.2.2 Materiekunst en abstract expressionisme	11
3.2.3 De nieuwe figuratie	11
3.2.4 Japanse prenten en etnografica	12
3.3 Maatschappelijke waarde	14
3.2.1 Collectie grafiek	14
3.2.2 BKR-collectie	15
3.4 Informatieve waarde	16
3.4.1 Bibliotheek	16
3.4.2 Collectie Documents humain	16
Hoofdstuk 4 Ontwikkelpotentieel	18
4.1 Schilderijencollecties	18
4.2 Japanse prenten en etnografica	18
4.3 Prentencollectie	19
4.4 Stichting Knecht-Drenth	19
Hoofdstuk 5 Conclusie	20
Hoofdstuk 6 Topkunstenaars	23

² Gerrit Benner, Landschap 1972, collectie Museum van Bommel van Dam.

Inleiding

Ter voorbereiding van de verzelfstandiging van het Museum van Bommel van Dam is het van belang een beeld te krijgen van de mate waarin de collecties aansluiten bij het nieuwe profiel. Het vastgestelde Koersdocument Museum van Bommel van Dam 'In het hart van de stad' van 28 januari 2015 is het richtinggevend kader voor de realisering van het nieuwe Museum van Bommel van Dam en de waardering op de collectie.

Goed onderbouwde nieuwe waarderingen van de collecties, zowel uit het oogpunt van het nieuwe museum als uit het oogpunt van de betrokken (oud)collectie-eigenaren, helpen om het nieuwe museum een goede start te geven, zodanig dat het potentieel van de collecties optimaal benut kan worden.

De collectie Van Bommel-van Dam is ontstaan vanuit een particuliere verzameling zoals veel musea in Nederland. Bijzonder is dat deze collectie nog steeds als eenheid aanwezig is in het museum. Dat maakt dat de collectie een sterk verhaal heeft in haar ontstaansgeschiedenis. In Amsterdam hoorde we van een verzamelaar dat zij vroeger precies hetzelfde rondje langs de galleries liep met haar vader als het echtpaar Van Bommel-van Dam. De potentiële wandeling werd dan: Spiegelstraat, hoek om Keizersgracht >Van Meurs >Santee Landweer >Bas (hoek Leidsestraat) en dan door naar D'Eendt (Spui). En dan een borreltje bij Hoppe of Café de Zwart waar in die tijd de Amsterdamse intelligentsia bijeenkwam. In de collectie komen we verschillende mooie stukken tegen die verwijzingen dragen van deze Amsterdamse galleries.

N.B. Met 'waardering' wordt in deze context geen financiële waardering bedoeld. Museale collecties bevinden zich buiten het domein van het economisch verkeer en vertegenwoordigen dus geen marktwaarde. Financiële waardering van collecties is dus niet aan de orde.

³ Wim de Haan, Décomposition in wit en omber 1956, collectie Museum van Bommel van Dam.

Hoofdstuk 1 Bestaande indeling deelcollecties

Museum van Bommel van Dam (MVBVD) beschikt momenteel over de volgende collecties:

Collectie	Aantal	Eigendom
Collectie Stichting Van Bommel Van Dam (Conform inventarisatielijst 2011)	1012	Schenking
	843	Bruikleen
Collectie Defesche	Ca. 541	Schenking
Collectie Jef Diederer	Ca. 313	Schenking
Collectie Van der Heijden	Ca. 1000	Schenking
Collectie Knecht-Drenth	Ca. 622	Schenking
Collectie Theo Manders	Ca. 30	Bruikleen
Collectie Grafiek	Ca. 550	Aankoop
BKR-collectie	Ca. 1000	Aankoop
Recente aankopen/schenken	1500	

Om de collectiewaardering goed te kunnen uitvoeren is het idee losgelaten om de collectie naar omvang en eigenaar van de verschillende collecties te waarderen. Er is gezocht naar een indeling die integraal kijkt naar de belangrijkste stukken uit de collectie. Gekozen is voor een indeling in vier belangrijke periodes na 1945. Net als de wereld waar ze toe behoort laat de kunst na de Tweede Wereldoorlog grote en snelle veranderingen zien. Elke generatie staat weer voor geheel nieuwe vragen en uitdagingen. De vier fasen worden zichtbaar door belangrijke werken/kunstenaars uit deze periode in de collectie.

1.1 Nieuwe periodes

1. Vrijheid 1945 - 1960: De vrije expressie

In de jaren na de oorlog was vrijheid hét thema. Gezag stond ter discussie en de scheidslijn tussen goed en fout werd scherp getrokken. De definitieve doorbraak van het modernisme ging gepaard met een kunstvorm die het spontane gebaar en de vrije uitstroom van gevoelens vooropstelde. In Nederland waren het vooral de Cobra-kunstenaars die de bakens verzetten.

Belangrijke kunstenaars uit deze periode die terug te vinden zijn in de collectie: Gerrit Benner, Bram Bogart, Eugène Brands, Pieter Defesche, Edgar Fernhout, Raoul Hynckes, Ger

⁴ Jaap Wagemaker, Schilderij no. 14 1958, collectie Museum van Bommel van Dam.

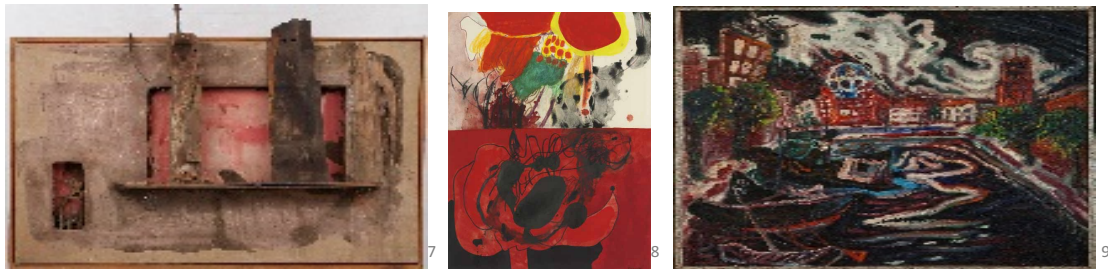
⁵ Ger Lataster, Trapeze 1957, collectie Museum van Bommel van Dam.

⁶ Bram Bogart, zonder titel 1955, collectie Museum van Bommel van Dam.

Lataster, Melle, Lei Molin, Anton Rooskens, Jan Schoonhoven, Jaap Wagemaker en Carel Willink.

2. Verbeelding 1960 - 1975: De verbeelding aan de macht

Stond na de oorlog het individu voorop, de generatie van de jaren zestig richtte haar aandacht op de wereld. Alles zou anders worden en de moderne massa- en consumptiecultuur bevrijdde zich van de laatste resten van de oude orde. De Pop Art, de minimale en conceptuele kunst gingen voorop in de verkenning van een radicaal nieuw bewustzijn.

Belangrijke kunstenaars uit deze periode die terug te vinden zijn in de collectie: Jef Dieren, Wim de Haan, Aad de Haas, Marianne van der Heijden, Lucebert, Pierre van Soest, Shinkichi Tajiri.

3. Ontnuchtering 1975 - 1990: Het modernisme voorbij

Na een periode van vooruitgangdenken en idealisme volgde in de loop van de jaren zeventig de ontnuchtering. Consumentisme en neoliberalisme brachten een heel nieuw politiek en maatschappelijk klimaat met zich mee. De postmoderne kunst nam afstand van het vooruitgangdenken en richtte zich op het onderzoek naar een complexe en gelaagde werkelijkheid.

Belangrijke kunstenaars uit deze periode die terug te vinden zijn in de collectie: Armando, Alfons Freymuth, Hans van Hoek, Theo Kuyjpers, Toon Michiels, Roger Raveel, Joseph Semah.

⁷ Wim de Haan, Three men in the fire 1962, collectie Museum van Bommel van Dam.

⁸ Jef Dieren, Zonder titel 1965, collectie Museum van Bommel van Dam.

⁹ Aad de Haas, Brand in de Leuvehaven Rotterdam 1955, collectie Museum van Bommel van Dam.

¹⁰ Theo Kuyjpers, Les approches de la ville 1995, collectie Museum van Bommel van Dam

¹¹ Armando, Gefechtsfeld 1986, collectie Museum van Bommel van Dam.

¹² Hans van Hoek, Ontmoeting bij volle maan 1998, collectie Museum van Bommel van Dam.

4. Intuïtief 1990 - heden: Kunst van nu

De val van de Muur en de komst van internet zorgen vanaf de vroege jaren negentig opnieuw voor fundamentele veranderingen. Culturen vloeien samen en de kunst ontwikkelt een grote verscheidenheid aan vormen en thema's. In een wereld in crisis en verwarring richten veel kunstenaars zich op een directe, intuïtieve ervaring van het bestaan en scheppen met natuurlijke, traditionele middelen een doorleefde beeldwereld.

Belangrijke kunstenaars uit deze periode die terug te vinden zijn in de collectie: Ad van Campenhout, Raquel Maulwurf, Erwin Olaf, Cornelia Schleime, Rob Scholte, J.C.J. Vanderheyden, Co Westerik.

¹³ Rob Scholte, Golden Horizon 2 1995, collectie Museum van Bommel van Dam.

¹⁴ Cornelia Schleime, Equilibristen 2008, collectie Museum van Bommel van Dam.

¹⁵ J.C.J. Vanderheyden, Karacoram 2006, collectie Museum van Bommel van Dam.

¹⁶ Ad van Campenhout, Zonder titel 1990, collectie Museum van Bommel van Dam.

17

Hoofdstuk 2 Visie op de verzameling

2.1 Echtbaar Van Bommel-van Dam

De oorspronkelijke, in 1967 overgedragen collectie, bevat 1012 kunstwerken die hoe verschillend ook van karakter, een ding gemeen hebben, ze horen bij de verzamelaars. Zij hebben die gekocht op tentoonstellingen, veilingen, in galeries en ateliers en lieten zich telkens weer veroveren door de persoonlijke verhalen en het unieke karakter van het gekozene. En dat kan net zo goed een abstract werk zijn van Kees van Bohemen, als een masker uit Nigeria, een stilleven van de Amsterdamse Maria Vos, als een houtsnede van Hokusai of een ijzerassemblage van Frans de Boer-Lichtveld. In meer dan 20 naoorlogse jaren raakte hun bovenwoning van de Amsterdamse Sarphatistraat overladen met schilderijen en tekeningen van bijna uitsluitend Nederlandse kunstenaars, grafiek van vooral buitenlanders, maar ook etnografica en Japanse prentkunst. Hoofdbestanddeel vormt de schilderkunst en wie toch een karakteristiek zoekt: in de collectie van Van Bommel van Dam spreekt de liefde voor het echte schilderen, de bezielde taal van de penseelstreek, expressieve kleur, compositie, vorm en voorstelling. Maar dan in heel de breedheid van expressionistische felheid, tot de structuren van de materieschilders, van surrealisten tot lyrisch abstracten, van de aandachtige verliefden op het wonder der alledaagse werkelijkheid tot de ontmaskeraars en de opstandigen.¹⁸ Regelmatig verloren de Van Bommels zich aan een kunstenaar, zoals Boot uit Haarlem, Nardus van de Ven uit Eindhoven, Melle uit Amsterdam, Armando, Kees van Bohemen, Edgar Fernhout, Eugène Brands, Leo van Gestel, Jan van Herwijnen en Hans van Ieperen.

2.2 Huidige stichting Van Bommel-van Dam

In 1969 schenken Maarten en Reina van Bommel – van Dam hun collectie van ruim 1.012 kunstwerken aan de gemeente Venlo. Dit betekent echter niet dat de Van Bommels hun verzamelactiviteiten stopten. In 1985 besluit het echtpaar hun privécollectie van nog eens 400 kunstwerken onder te brengen in de Stichting van Bommel van Dam. Deze collectie wordt als langdurige bruikleen overgedragen aan de gemeente Venlo. De stichting heeft tot

¹⁷ Aart Klein, Maarten en Reina van Bommel-van Dam in hun Amsterdamse bovenwoning.

¹⁸ Hans Redeker, Facetten collectie Van Bommel-van Dam, Cultureel centrum Venlo, 1968.

doel de door het echtpaar Van Bommel – Van Dam aan de stichting overgedragen kunstwerken te beheren en tentoon te stellen. Bovendien wil de stichting de beeldende kunst bevorderen door het uitreiken van een aanmoedigingsprijs. Hiertoe heeft de stichting in 1977 de Van Bommel Van Dam Prijs in het leven geroepen, een prijs voor jonge beeldende kunstenaars. Daarnaast vermeld de statuten dat bij verwerving van kunstwerken aandacht te schenken aan werk waarvan de belangrijkheid naar het oordeel van het bestuur ten gevolge van tijdelijk heersende tendensen niet of niet voldoende wordt onderkend.¹⁹

2.3 Gemeente Venlo

De overdracht van de collectie betekende dat het verzamelen vanaf dat moment zou worden overgenomen door de gemeente Venlo. ‘Opvullen van hiaten enerzijds, waarvoor de aanzet tot een ensemble in de meeste gevallen reeds is geschied, anderzijds een volgen van de ontwikkeling in de geest van de schenkers waarbij deze van harte instemmen, dat aan Limburg zeer bijzondere aandacht zal worden geschonken’.²⁰ Kunstenaars uit de provincie waren nauwelijks aanwezig in de collectie Van Bommel-van Dam. Niet verwonderlijk omdat de collectioneers vooral kochten in en rond Amsterdam. Inmiddels exposeerden vele in Limburg werkzame kunstenaars in het museum en is hun werk in de verzameling opgenomen. Aandacht voor de provincie heeft in de jongste jaren het aankoopbeleid voor een gedeelte bepaalt. En dat zal in de komende tijd zo blijven. Maar daarnaast zullen ontwikkelingen elders met belangstelling worden gevolgd en zal rond het werk van een aantal markant vertegenwoordigde kunstenaars de verzameling worden uitgebreid.²¹ Vier opeenvolgende museumdirecties versterkten tevens de regionale gebondenheid van de collectie door in te zetten op de eerste, tweede, derde en vierde lichte (abstract) expressief werkende, naoorlogse kunstenaars uit Zuid-Nederland. De Amsterdamse Limburgers, waarvan grote aantallen werken zijn verworven, behoren tot de oudste generaties. Maar ook expressief werkende kunstenaars van de jongere generaties zijn met vijf werken of meer inmiddels stevig vertegenwoordigd in de kunstcollectie van de gemeente Venlo.

Museum van Bommel van Dam kan zich in het nationale en internationale museumlandschap onderscheiden door in het collectiebeleid en tentoonstellingsprogramma het zwaartepunt te leggen op expressieve kunst. In de museumverzameling bevinden zich een aantal in het Franse Fauvisme, in het Vlaamse Expressionisme, het Duitse Expressionisme en het Duits- Russische Expressionisme gewortelde en/of door de Cobrabeweging beïnvloede meesters zoals Karel Appel, Armando, Bram Bogart, Eugène Brands, Constant, Aad de Haas, Wim de Haan, Roger Raveel en Jaap Wagemaker. Het laagdrempelige en uitnodigende karakter van expressieve kunst past bij het streven om een breed publiek aan te spreken, juist ook in stad en regio.

¹⁹ Van Bommel van Dam. Versie 30.05.2017 <www.vanbommelvandam.nl/nl/museum/stichting-vbvd>

²⁰ Citaat van de toenmalige directeur Lei Alberigs in het voorwoord van ‘Een beeld van de collectie’ 1971.

²¹ Een keuze uit de verzameling van Van Bommel-van Dam, Thei Voragen, 1985.

22

Hoofdstuk 3 Waardering

3.1 Huidige situatie beheer en behoud

Beheer en behoud

Gesteld kan worden dat de collectie van het museum Van Bommel van Dam potentie heeft. Echter is de wijze waarop de collectie is ondergebracht in het depot niet ideaal. Het is noodzakelijk om zo snel mogelijk te kijken naar de manier waarop de werken zijn opgeslagen in het depot. Onzes inziens is dit verreweg van ideaal voor de werken, zowel op klimatologisch, pestcontrole en logistiek niveau. Om de werken te beschermen moet hier in de aankomende jaren gericht aandacht aan worden besteed.

Registreren en positioneren van de collectie

De afgelopen jaren is er een grote inhaalslag geweest met het registreren en het positioneren (standplaats en herkomst) van de collectie. Dit was nodig omdat in de afgelopen jaren hier weinig tot geen aandacht aan werd besteed, met als gevolg dat werken onvindbaar waren en niet geregistreerd. De afgelopen tijd is er goed en veel werk verzet door het museum, maar ze zijn er nog niet. De aankomende maanden zal er hard gewerkt moeten worden om alle objecten te waarborgen in het registratiesysteem Adlib.

Kijkend naar de werken en de manier waarop ze opgeslagen zijn kan het volgende gesteld worden:

Opslag

De manier waarop de werken tegen elkaar aan leunen is verontrustend. Geprobeerd is de houten lijsten tegen elkaar aan te leggen, maar in de praktijk is dit niet overal goed gelukt. Zo zijn er vele werken waar de drukpunten van een ander schilderij op het werk zelf zitten. Hierdoor kan het kunstwerk vervormen, wat betekent dat het doek kan gaan hangen, scheuren en de verf kan afbrokkelen. Dit is zonder restauratie niet zomaar op te lossen. Omdat deze manier erg schadelijk kan zijn voor de werken, en bijna alle werken tegen elkaar aan staan, is er geen goed overzicht mogelijk van de kwaliteit van de werken. Op het moment dat er een tentoonstelling komt is het dan ook van belang dat alle werken worden gecontroleerd. Dit kost veel tijd en de conclusie zal helaas vaak zijn dat een werk eerst gerestaureerd moet worden eer het terug het museum in kan.

²² M.M. van der Sluis, depot Museum van Bommel van Dam, Tegelen 2017.

Restaureren

Het is niet realistisch om te denken dat de gehele collectie gerestaureerd gaat worden, dit zou zonde zijn van het geld. Het is dan ook van belang dat er per collectie gekeken gaat worden welke werken voorrang krijgen. Wij adviseren kritisch naar de collecties te kijken en of er een andere plek is waar de werken beter kunnen renderen. Door streng te selecteren en door een deel beter te laten renderen op een andere plek, kan er een grote kwaliteitsslag gemaakt worden. Hierdoor krijgen de geselecteerde werken een grotere kans om te worden gerestaureerd en vaker tentoont gesteld te worden. Het moet in alle tijden het doel zijn van een museum om de collectie zichtbaar te maken voor een zo'n breed mogelijk publiek. Variatie in tentoonstellingen is dan van belang. Qua restaureren moet gedacht worden aan doeken opnieuw opspannen, lijsten schoonmaken, afname van oude vernislagen, retoucheren en nieuwe vernis aanbrengen.

Stichting Van Bommel van Dam

De vele werken van de stichting zijn niet in de beste conditie. Dit komt deels doordat de werken door de stichting met veel rook en lichtschade zijn overgedragen. De gestelde punten die hierboven zijn opgesomd zijn ook van toepassing op de collectie van de stichting. Ook hier wordt door gericht te selecteren, te restaureren en het bewaren van de werken de kwaliteit van de collectie en kans op tentoonstellen enorm vergroot. Voor een deel van de collectie is het lastig redelijke investeringen te doen ter verbetering van de toestand van de werken. De economische waarde van de werken is soms te beperkt. Het is dan ook belangrijk om met het bestuur van de stichting te bespreken welke werken wel en welke werken niet voor restauratie in aanmerking komen. Op het moment dat een werk niet in aanmerking komt voor restauratie betekent dit niet dat een werk gelijk verloren gaat. Er zijn al mooie voorbeelden te noemen waarin werken terug de stad in gaan naar bijvoorbeeld bibliotheken of andere openbare instellingen. Ook komt het voor dat werken die niet voor restauratie in aanmerking komen door musea en collectioneers aan bijvoorbeeld een restauratie en museale beheer en behoud opleidingen worden geschonken als oefenmateriaal.

3.2. Kunsthistorische waarde

3.2.1 Grote lijnen in de verzameling

In de museumverzameling -met sterke kernen in vier na-oorlogse periodes- bevinden zich ook een aantal rode draden dwars door de verschillende tijdperiodes heen. Een daarvan is een expressieve schilderkunst die in de collectie aanwezig is in robuuste collages en werken met dikke verf. Deze zogenaamde materie kunst is een sterke en bijzondere pijler van de collectie in het Nederlandse museale landschap.

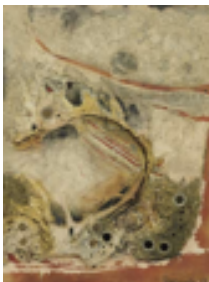
Maarten en Reina van Bommel-van Dam verzamelen in een tijd waarin ontwikkelingen in de wereld van de beeldende kunsten elkaar opvolgen. In het naoorlogse culturele klimaat komen figuratie en abstractie naast, maar vooral tegenover elkaar te staan. Kunstenaars nemen duidelijke en tegengestelde posities in. Het vrijgevochten kunstenaarschap zet zich af tegen de meer traditionele uitingen van hen die worstelen met het loslaten van de herkenbare voorstelling en voor wie vooral de gevoels- expressie doorslaggevend is. Een tijd waarin uiteenlopende bewegingen terrein winnen; avant-gardisten verzetten zich tegen vooropgezette ideeën en een getrouwe weergave van de zichtbare werkelijkheid, de

experimentelen vinden zich in de Cobragroep, abstractie en non-figuratie vinden elkaar enkele jaren later in de Nulbeweging.

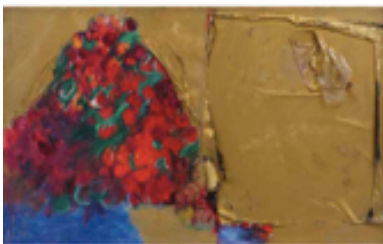
In de collectie zijn deze twee tegengestelde bewegingen goed vertegenwoordigd door het abstract expressionisme en de nieuwe figuratie.

3.2.2 Materiekunst en abstract expressionisme

De term ‘materie-schilderkunst’ benoemt direct en in eerste instantie al het gegeven dat de materie dus een expliciete implicatie is van het kunstwerk. De materieschilders gebruikten naast verf andere materialen zoals gips, zand, klei, jute, ijzerresten, hout, stofvezels, maar ook schelpen, botten, ijzerwaren, asfalt en zelfs in een vroeg stadium al plastic. Het blijft schilderkunst, het platte vlak wordt niet verlaten. Het werk kan nog steeds aan en tegen de muur worden gehangen.²³

Een kunstenaar die vertegenwoordigd is in de collectie van MVBVD is Jaap Wagemaker. Hij was een Nederlandse kunstschilder en een van de eerste materieschilders in Nederland. Het werk in de afbeelding heet ‘Ombuiging no: 25’ en is vervaardigd in 1958 door Wagemaker. Op een roodbruin doek is een beigebruin reliëf aangebracht, waarin verschillende voorwerpen en materialen zoals steentjes, plastic dopjes en touw zijn verwerkt. In het midden is er in het reliëf een halve cirkel met touw gevormd.²⁴

In de museumverzameling zijn tevens door de Cobrabeweging beïnvloede schilders zoals Karel Appel, Armando, Bram Bogart, Eugène Brands, Constant, Aad de Haas en Wim de Haan. Daarnaast zijn Ger Lataster, Lei Moulin, Jef Dierderen en Defesche de van origine Limburgse vertegenwoordigers van het abstract expressionisme in de collectie.

Ger Lataster: Goud en kersen 1970 vinyl, goud- en olieverf op doek 100 x 180 cm.²⁵

3.2.3 de nieuwe figuratie

Tevens voelden na de Tweede Wereldoorlog heel wat kunstenaars zich geroepen afstand te doen van de tot dan gevestigde opvattingen omtrent figuratie en expressionisme. Vanuit het abstraheren creëerden enkele schilders een nieuwe visie en ontstond de nieuwe figuratie. Het werd een collage van verscheidene elementen. Bijvoorbeeld de schilder Raveel in de collectie probeert door het inbrengen van witte vlakken in het schilderij als een soort afwezigheid als creatief element.²⁶ Daarnaast maken kunstwerken van Alphons Freijmuth en Jan Dibbets eveneens deel

uit van de collectie.

²³ Marike van der Knaap, lezing Materiekunst april 2017

²⁴ Jaap Wagemaker, Ombuiging no: 25 1958, collectie Museum van Bommel van Dam.

²⁵ Ger Lataster, Goud en kersen 1970, collectie Museum van Bommel van Dam.

²⁶ Roger Raveel, Even terugschouwen 1981, collectie Museum van Bommel van Dam.

Collectieprofiel van de schilderijencollectie

De collectie vormt door de verzamelaarsherkomst één geheel en van bijna alle werken is de herkomst bekend. Ook is er sprake van een sterk collectie profiel op het gebied van abstract expressionisme /materiekunst en haar tegenpool de nieuwe Figuratie. Natuurlijk zijn er aanvullingen mogelijk (b.v. van werken van gerenommeerde kunstenaars, bijvoorbeeld in bruikleen van andere musea) die de collectie nog sterker zouden maken. Deel van de collectie wordt hooggewaardeerd, omdat de collectie een aantal werken heeft, die binnen het oeuvre van de betreffende kunstenaar, van grote representatieve waarde zijn. Zeker enkele vroege werken van Jan Schoonhoven, Edgar Fernhout, Melle en Armando, die een ensemble geven die tot de A-categorie van de Collectie Nederland behoren.

Historische/informatieve/artistische waarde van de schilderijencollectie

Een deel van de werken heeft een hoge historische waarde, omdat kunsthistorische ontwikkelingen vanaf 1945 tot heden erin weerspiegeld worden. Er is bovendien veel achtergrondinformatie over de werken en de context waarin zij tot stand zijn gekomen, beschikbaar (ook online), waardoor ook de informatieve waarde hoog is. Van 95% van de objecten is de artistieke waarde hoog: het zijn werken vervaardigd door professionele kunstenaars met een brede erkenning.

Maatschappelijke/educatieve waarde van de schilderijencollectie

De maatschappelijke/ educatieve waarde van deze collectie is hoog. Een groot deel van de collecties is figuratief en kleurrijk, zijn laagdrempelig en aansprekend voor een breed publiek; voor educatieve doeleinden is de collectie ook heel goed inzetbaar.

De museale waarde van de schilderijencollectie

De museale waarde is hoog, vanwege de vele mogelijke variaties in presentaties, en ook in economisch opzicht is de collectie van belang in het realiseren van de missie van het museum. Bovendien geldt ook voor deze collectie dat de hoge kwaliteit en het duidelijke profiel andere musea en particulieren ervan overtuigt om met het museum samen te werken.

3.2.4 Japanse prenten en etnografica

Uit persoonlijke interesse verzamelden het echtpaar Van Bommel-van Dam Russische iconen, Chinese en Japanse inkttekeningen en prenten, aardewerk uit Zuid-Amerika en etnografica uit Afrika en Nieuw-Guinea.

Waardering van de Japanse prenten en etnografica

Collectieprofiel Japanse prenten en etnografica

Een schatting geeft dat maar een beperkt deel, zo'n 25% van de objecten in goede toestand verkeert, en 75% van de objecten is niet goed exposabel. Bijna van alle werken is de herkomst bekend. De collectie vormt door de verzamelaarsherkomst één geheel; ook is er sprake van een sterk collectie profiel op het gebied van de Japanse prenten en de etnografica in relatie tot de inspiratie van verzamelaars en kunstenaars na 1945. Deel van de collectie wordt hooggewaardeerd, omdat de collectie een aantal werken heeft, die binnen het oeuvre van de betreffende kunstenaar, van grote representatieve en zeldzame waarde zijn. Zeker enkele prenten kunnen in een uitstekende conditie tot de A-categorie van de

Collectie Nederland behoren. Wel moet worden gezegd dat de toestand van vele prenten redelijk tot soms twijfelachtig is. Veel prenten zijn sterk verbleekt en/of verzuurd of ooit gerestaureerd op een manier die we nu niet meer zouden doen.

Historische/informatieve/artistische waarde Japanse prenten en etnografica

Een deel van de werken heeft een hoge historische waarde, omdat de verhalen van een andere cultuur er mee verbeeld kunnen worden. Er is bovendien veel achtergrondinformatie over de werken beschikbaar (ook online), waardoor ook de informatieve waarde hoog is. Van 70% van de objecten is de artistieke waarde hoog: het zijn werken vervaardigd door professionele kunstenaars met een brede erkenning.

Maatschappelijke/educatieve waarde Japanse prenten en etnografica

De maatschappelijke/educatieve waarde van deze collectie is hoog. Een groot deel van de collecties is figuratief en kleurrijk, al zijn ze niet altijd laagdrempelig (het vereist nogal wat voorkennis), maar kunnen wel aansprekend zijn voor een breed publiek; voor specifieke educatieve doeleinden is de collectie ook redelijk goed inzetbaar.

De museale waarde Japanse prenten en etnografica

De museale waarde is gemiddeld (vanwege de toestand van sommige prenten) tot hoog, Maar wellicht te beperkt voor het museum Van Bommel-van Dam. De vraag is of de prenten, behalve in een speciale Japan expositie vaak getoond kunnen gaan worden. Gezien de bijzonderheid van enkele prenten zou een speciaal Japan-kabinet in het museum een uitkomst kunnen zijn. Onderbrengen in een ander museum zou ook onderzocht kunnen worden. Daarnaast geldt ook voor deze collectie dat de hoge kwaliteit en het duidelijke verzamelaarsprofiel andere musea en particulieren ervan overtuigt om met het museum samen te werken.

27

3.3 Maatschappelijke waarden

3.3.1 Collectie grafiek

De collectie bestaat uit circa 550 werken op papier. Door de schenking van het verzamelaarsechtpaar Tijmen en Helen Knecht-Drenth is er een boeiende particuliere collectie met o.a. veel internationale werken op papier aan de collectie toegevoegd. De basiscollectie bestaat uit werken die aansluiten bij een aantal herkenbare thema's, zoals oorlog, portret en landschap. Deze thema's passen in de leerdomeinen van het basisonderwijs en de eindtermen van het VMBO, HAVO en VWO. De werken uit de basiscollectie worden gebruikt binnen educatieve „kennishuistentoonstellingen“ waarmee het museum zich presenteert als instelling die met beide benen in de Venlose samenleving staat. De delen van deze collecties die wel passen binnen de doelstellingen, maar minder vaak gebruikt worden voor presentaties, rekenen we tot de zogenaamde steuncollectie.

De grafiekcollectie van het verzamelaarsechtpaar Tijmen en Helen Knecht-Drenth vormt een bijzonder geheel in de grafiekcollecties van het museum. Tot de collectie behoren werken van nationale en internationale grootheden als Pierre Alechinsky, Karel Appel, Hans Jean Arp, Georges Braque, Pol Bury, Alexander Calder, Marc Chagall, Barbara Hepworth, François Morellet, Robert Rauschenberg, Man Ray, Antoni Tàpies, Günther Uecker & Andy Warhol.

Collectieprofiel van de grafiek collectie

De toestand van de collectie is wisselend. De grafiek in lijsten en in de passe-partout zijn in goede staat. De losse werken zonder passe-partout in de dozen zijn er vaak slechter aan toe en zijn vaak niet direct toonbaar in een expositie. De collectie vormt een erg divers geheel, bijeengebracht door de verschillende verzamelaars. De herkomst is van bijna alle werken bekend. Daarnaast zijn er grote schenkingen vanuit kunstenaars aan de collectie toegevoegd waardoor er grote aantallen oplagen van dezelfde prenten kunnen zijn.

Historische/informatieve/artistieke waarde van de grafiek collectie

Een deel van de werken heeft een gemiddelde historische waarde, omdat kunsthistorische ontwikkelingen vanaf 1930 tot heden erin weerspiegeld worden. Er is bovendien redelijk wat achtergrondinformatie over de werken en de context waarin zij tot stand zijn gekomen, beschikbaar (ook online), waardoor ook de informatieve waarde gemiddeld is. Een groot

²⁷ Jef Diederer, Zonder titel 1971, collectie Museum van Bommel van Dam.

deel van de collectie wordt hoog beoordeeld op zijn artistieke waarde: het zijn werken vervaardigd door professionele kunstenaars met een brede erkenning.

Maatschappelijke/educatieve waarde van de grafiek collectie

De maatschappelijke/ educatieve waarde van deze collectie is gemiddeld tot hoog. Een groot deel van de collecties is figuratief en kleurrijk, zijn ze ook laagdrempelig en aansprekend voor een breed publiek; voor educatieve doeleinden is de collectie ook heel goed inzetbaar.

De museale waarde van de grafiek collectie

De museale waarde is laag, prenten worden maar beperkt gewaardeerd in museale presentaties. Op alternatieve plekken is de waardering vaak beter en eenmaal in goede lijsten is een goede selectie van de collectie breed inzetbaar. Vanwege de vele mogelijke variaties in presentaties is de collectie ook in economisch opzicht van belang in het realiseren van de participatiemissie van het museum. Deze collectie heeft een goede kwaliteit, maar heeft geen duidelijk profiel naar andere musea voor een eventuele samenwerking. Wel zitten heel veel musea met vergelijkbare grote prentcollecties die weinig waarde hebben. Het zou interessant zijn met meerdere musea te onderzoeken hoe de prentcollecties anders in te zetten zijn en beter kunnen renderen buiten het museum.

3.3.2 BKR-collectie

Museum van Bommel van Dam heeft op dit moment ook het beheer over de gemeentelijke collectie “BKR-werken”. Deze werken zijn in gemeentelijk bezit gekomen als onderdeel van de Beeldende Kunst Regeling die liep van 1956 tot 1987. Onderdeel van deze regeling was dat beeldend kunstenaars die een beroep deden op de BKR-kunstwerken overdroegen aan de gemeente. De collectie van omstreeks 1.000 werken die zo in gemeentelijk bezit is gekomen wordt op dit moment geïnventariseerd.

Collectieprofiel van de BKR-collectie

De collectie vormt een erg divers geheel, bijeengebracht door de BKR-regeling van de gemeente Venlo. De herkomst is van bijna alle werken bekend. De omvang van de collectie in relatie tot de kwaliteit is problematisch en de meeste werken zullen in het museum waarschijnlijk nooit te zien zijn. De collectie bestaat uit werken van minder bekende – vaak regionale – kunstenaars.

Historische/informatieve/artistieke waarde van de BKR-collectie

Een groot deel van de werken heeft een lage historische waarde, omdat kunsthistorische ontwikkelingen vanaf 1956 tot heden beperkt erin weerspiegeld worden. Er is bovendien maar beperkte achtergrondinformatie over de werken en de context waarin zij tot stand zijn gekomen, waardoor ook de informatieve waarde laag is.

Maatschappelijke/educatieve waarde van de BKR-collectie

De maatschappelijke/ educatieve waarde van deze collectie is laag. Een groot deel van de collecties zijn niet breed inzetbaar en zijn beperkt laagdrempelig en aansprekend voor een breed publiek; voor educatieve doeleinden is de collectie beperkt inzetbaar.

Museale waarde van de BKR-collectie

De museale waarde is laag, de vaak regionale kunstenaars worden maar beperkt gewaardeerd in een museale presentatie. Op alternatieve plekken is de waardering vaak beter, maar even eens beperkt inzetbaar omdat het geen representatieve kwaliteit heeft, waar het museum zich mee zou willen associëren. Het afstoten van de collectie ligt voor de hand.

28

3.4. Informatieve waarde kunstenaars archieven

3.4.1 Bibliotheek

Boekencollectie/documentatie

MVBVD heeft een bibliotheek van boeken en publicaties die de afgelopen 45 jaar is opgebouwd. Het gaat zowel om eigen uitgaven als publicaties van anderen. Ook deze collectie moet worden geïnventariseerd en in de database worden opgenomen, zodat ook de bibliotheek in de toekomst voor het publiek ontsloten kan worden. Deze werkzaamheden zullen zo snel mogelijk worden gestart, zodat ook de bibliotheek overgedragen kan worden aan de nieuwe stichting.

3.4.2 Collectie Documents Humains

De Collectie Documents Humains bevat objecten en kunstwerken die zijn meegekomen met de schenkingen van Pieter Defesche, Marianne van der Heijden en Jef Diederer, maar geen deel uitmaken van de officiële schenkingen. Het gaat om persoonlijke documenten, zogenaamde documents humains, als brieven, foto's, boeken en persoonlijke bezittingen als brillen en schildergerei. Ook schetsen en schetsblokken behoren tot deze collectie. De objecten illustreren het maakproces van de kunstcollectie en vertellen iets over het persoonlijke leven van de betreffende kunstenaar. Daarnaast zijn met de schenkingen van Marianne van der Heijden en Jef Diederer kunstwerken meegekomen uit de persoonlijke verzameling van de kunstenaar. Bij Marianne van der Heijden gaat het om onder andere Japans werk op papier, bij Jef Diederer om kunstwerken van bevriende kunstenaars en tijdgenoten als Defesche, Lucebert en Lei Molin.

Collectieprofiel Documents Humains

De collectie vormt een erg divers geheel, bijeengebracht door de verschillende kunstenaars. Van bijna alle werken is de herkomst bekend. De omvang van de collectie in relatie tot de voor een expositie gewenste kwaliteit is problematisch en de meeste werken/ archivalia zullen in het museum waarschijnlijk nooit te zien zijn.

²⁸ Museum van Bommel van Dam. Versie 30.06.2017 <www.vanbommelvandam.nl>

Historische/informatieve/artistische waarde van de Documents Humains

Een groot deel van de werken/archivalia heeft een hoge historische onderzoekswaarde, omdat kunsthistorische ontwikkelingen vanaf 1940 tot heden erin weerspiegeld worden. Er is bovendien maar beperkte achtergrondinformatie over de collecties en de context waarin zij tot stand zijn gekomen, waardoor ook de informatieve waarde in de huidige vorm laag is. De potentiële informatiewaarde is hoog, mits er zorgvuldig vanuit een archivaris oogpunt in de collectie wordt geschoond en aangeboden voor onderzoek.

Maatschappelijke/educatieve waarde van de Documents Humains

De maatschappelijke/educatieve waarde van deze collectie is laag. Een groot deel van de collecties niet breed inzetbaar en zijn beperkt laagdrempelig en aansprekend voor een breed publiek; voor educatieve doeleinden is de collectie zeer beperkt inzetbaar.

Museale waarde van de Documents Humains

De museale waarde is laag, of er zou een sfeerbeeld van een kunstenaars atelier/huis mee moeten worden verbeeld. Het opschonen vanuit een archivaris oogpunt en/of het onderbrengen in een archief (bijvoorbeeld de RKD te Den Haag) en dus het afstoten van de collectie voor het museaal gebruik ligt voor de hand.

29

²⁹ Lei Molin, Mykonos 1959, collectie Museum van Bommel van Dam.

Hoofdstuk 4 Ontwikkelpotentieel van de belangrijkste collecties

4.1 Schilderijencollecties

Met de start van de verzelfstandiging van Museum van Bommel van Dam zijn er nieuwe ambities. Het museum wil meer verbonden zijn met de stad en de regio en nieuwe wegen bewandelen om dit waar te maken. De verbondenheid van mensen met musea is een verbondenheid met zijn collecties en de verhalen die daarmee verteld en verbeeld worden. Om de verhalen van de stad te kunnen vertellen en verbeelden is het van belang dat er meer aandacht naar de collectie uitgaat. Toewerken naar een beter beheerde en ontsloten collectie biedt tegelijkertijd de kans om het kwaliteitsniveau te laten stijgen: meer samenhang in de collectie als geheel te realiseren en de topstukken meer tot zijn recht te laten komen.

In de museumverzameling -met sterke kernen in vier naoorlogse periodes- bevinden zich ook een aantal rode draden dwars door de verschillende tijdperiodes heen. Een daarvan is een expressieve schilderkunst die in de collectie aanwezig is in robuuste collages en werken met dikke verf. Deze zogenaamde materie kunst is een sterke en bijzondere pijler van de collectie in het Nederlandse museale landschap.

De focus op materiekunst en abstract expressionisme biedt mogelijkheden voor circuitvorming met musea als Stedelijk Museum Schiedam, Museum Belvédère Heerenveen, Cobra Museum Amstelveen, musea Maassluis, gemeentemuseum Arnhem, Museum Kranenborgh in Bergen en Muzee te Oostende in België. De groep is zeker uit te breiden naar een grotere internationale groep musea. Het zou interessant zijn met de collega musea te onderzoeken hoe de verschillende collecties op het gebied van materiekunst en abstract expressionisme zijn opgebouwd en of de verschillende collecties te versterken zijn met elkaars depotstukken, het verzamelbeleid op elkaar af te stemmen en misschien zelfs in de toekomst gezamenlijke aankopen te verrichten. De samenwerking kan een sterke start krijgen door het onderzoek te laten resulteren in een gezamenlijke expositie.

Op het vlak van programmering en collectievorming kan daarnaast afstemming plaats vinden met Limburgse collega-instellingen: Schunck in Heerlen, De Domijnen in Sittard, het Limburgs Museum in Venlo en het Bonnefantenmuseum in Maastricht.

4.2 Japanse prenten en etnografica

De museale waarde van de prenten is hoog, Maar wellicht beperkt voor het museum Van Bommel-van Dam. De vraag is of de prenten, behalve in een speciale Japan expositie vaak getoond kunnen gaan worden. Gezien de bijzonderheid van de prenten zou een speciaal Japankabinet in het museum een uitkomst kunnen zijn. Onderbrengen in een ander museum zou ook onderzocht kunnen worden. Daarnaast geldt ook voor deze collectie dat de hoge kwaliteit en het duidelijke verzamelaarsprofiel andere musea en particulieren ervan overtuigt om met het museum samen te werken. Ook het bruikleenpotentieel kan worden versterkt als meer collega-musea op de hoogte zijn van de bijzonderheid van de prentencollectie.

De etnografica is nog niet onderzocht in dit onderzoek, maar bergt waarschijnlijk wel een paar bijzondere stukken.

4.3 Prentencollectie

De museale waarde is laag, prenten worden maar beperkt gewaardeerd in een museale presentaties. Op alternatieve plekken is de waardering vaak beter en eenmaal in goede lijsten is een goede selectie van de collectie breed inzetbaar. Vanwege de vele mogelijke variaties in presentaties is de collectie ook in economisch opzicht van belang in het realiseren van de participatiemissie van het museum. Deze collectie heeft een goede kwaliteit, maar heeft geen duidelijk profiel naar andere musea voor een eventuele samenwerking. Wel zitten heel veel musea met een vergelijkbare grote prentcollecties die weinig waarde hebben. Het zou interessant zijn met meerdere musea te onderzoeken hoe de prentcollecties anders in te zetten zijn en beter te laten redeneren buiten het museum.

4.4 Stichting Knecht-Drenth

In de loop van de jaren tachtig schenken Tijmen en Helen Knecht-Drenth twintig antieke doeken uit Laos aan het Tropenmuseum te Amsterdam. In 1993 maar liefst 3.455 objecten van traditioneel aardewerk uit 341 verschillende Spaanse pottenbakkerscentra aan het Museo Nacional de Antropologica in Madrid. In 1996 schenken Tijmen en Helen Knecht-Drenth 760 objecten van Chinees porselein aan het Nationaal Keramiek Museum te Valencia. Gedurende hetzelfde jaar schenken ze ook 4.250 bladen grafiek uit zestien Europese landen alsmede een geldbedrag à € 453.780,- om de deelcollectie grafiek uit te breiden aan de provincie Friesland, die het bezit in bruikleen geeft aan het Fries Museum in Leeuwarden. Een jaar later begunstigen ze het Museum Kunst Palast in Dusseldorf met 760 glasobjecten uit Nederland en een speciaal fonds om de verzameling gericht uit te breiden. In 2003 schenkt het verzamelaarsrechtspaar 384 schilderijen en 340 bladen grafiek met als thema het Nederlandse landschap en stedenschoon aan de Gemeentemusea Deventer en ontvangt de gemeente Deventer een extra fonds om de collectie te kunnen vervolledigen.³⁰ In 2009 besluit Tijmen en Helen Knecht-Drenth de gemeente Venlo in het bijzonder Museum van Bommel van Dam te begunstigen met de bovengenoemde schenking. Deze vaak specifiek geormerkte vermogensfondsen maken het directies van musea mogelijk om, via vrijkomende rentes, aanwezige deelverzamelingen gericht uit te breiden of via nieuwe publicaties en/of andere media nader te ontsluiten.

³⁰ Collectie-catalogus deel III. Museum van Bommel van Dam 2015.

Hoofdstuk 5 Conclusie

De Collectie van het Museum Van Bommel- van Dam is een gevarieerde verzamelaarscollectie. In de collectie van Van Bommel van Dam spreekt de liefde voor het echte schilderen, maar ze verzamelden ook Japanse prenten, aardewerk uit Zuid-Amerika en etnografica uit Afrika en Nieuw-Guinea. De charme van de verzamelaars is soms ook diens valkuil, wat terug te zien is in de collectie. Desalniettemin kan gesproken worden over een interessante collectie met potentieel en afdoende kwaliteit om er goede zorg voor te dragen.

De collectie heeft een paar sterke entiteiten:

- Het particuliere verzamelaars perspectief
- Kunsthistorische ontwikkelingen van na 1945
- Abstract expressionisme en de materiekunst met het Europese hart in Parijs
- De nieuwe figuratie als tegenpool
- Inspiratie van de kunst in Japanse prenten en etnografica

De collecties van Museum Van Bommel-van Dam hebben vele mogelijkheden om het particulier verzamelaars profiel en de sterke focus op abstract expressionisme en materiekunst, samen met de tegenpool in de nieuwe figuratie te versterken. Deze versterking kan bereikt worden door een interessante uitwisseling tussen de collecties van meerdere musea in Nederland en over de grens.

Aanbevelingen

Kunstenars nalatenschappen

De drie grote persoonlijke deelcollecties hebben een aparte status in de collecties omdat ze een natuurlijke eenheid lijken te vertegenwoordigen, namelijk die van de oorspronkelijke kunstenaar. Toch zou het van professioneel museaal beheer getuigen ook hier sterk in te selecteren. Het beheer wordt haalbaarder als de ballast uit de collecties wordt gehaald en zo een kwaliteitsslag kan worden gemaakt.

Focus en samenwerking

De focus op materiekunst en abstract expressionisme biedt mogelijkheden voor circuitvorming met musea als Stedelijk Museum Schiedam, Museum Belvédère Heerenveen,

³¹ Kees van Bohemen, Sea Shore 1963, collectie Museum van Bommel van Dam.

Cobra Museum Amstelveen, musea Maassluis, gemeentemuseum Arnhem, Museum Kranenborgh in Bergen en Muzee te Oostende in België. De groep is zeker uit te breiden naar een grotere internationale groep musea. Het zou interessant zijn met de collega musea te onderzoeken hoe de verschillende collecties op het gebied van materiekunst en abstract expressionisme zijn opgebouwd en of de verschillende collecties te versterken zijn met elkaars depotstukken, het verzamelbeleid op elkaar af te stemmen en misschien zelfs in de toekomst gezamenlijke aankopen te verrichten. De samenwerking kan een sterke start krijgen door het onderzoek te laten resulteren in een gezamenlijke expositie.

Op het vlak van programmering en collectievorming kan daarnaast afstemming plaats vinden met Limburgse collega-instellingen: Schunck in Heerlen, De Domijnen in Sittard, het Limburgs Museum in Venlo en het Bonnefantenmuseum in Maastricht.

Collectie Defesche

Wanneer Pieter Defesche in 1998 op 77-jarige leeftijd overlijdt, schenkt zijn weduwe Dollie Defesche zijn nalatenschap aan de gemeente Venlo. De Collectie Defesche bestaat uit schilderijen, gouaches, tekeningen, schetsen en grafiek. De dagboeknotities, (geïllustreerde) reisverslagen en briefwisselingen die hier iets over zeggen zijn ondergebracht in de Collectie Documents Humains.

Collectie Van der Heijden

De nalatenschap van de Limburgse kunstenares Marianne van der Heijden wordt in 2009 door de Stichting Marianne van der Heijden/Bruno Borchert in zijn geheel geschonken aan de gemeente Venlo. Het werk van Marianne van der Heijden (1922-1998) is zeer divers en kent rigoureuze kenteringen. In de jaren vijftig ontwerpt ze onder meer mozaïeken en glas-in-loodramen in opdracht van kerken. Eind jaren zestig plaatst ze kritische noten bij het geïdealiseerde vrouwbeeld. Ze legt zich toe op grafiek en oogst hiermee veel succes.

Collectie Diederer

In 2011 ontvangt het museum van Rietje Diederer-van Emmerik uit Amsterdam een nalatenschap met kunstwerken van Jef Diederer (Heerlen, 1920 – Amsterdam, 2009). Diederer is vooral bekend als schilder van het lyrische landschap, deels abstract, deels figuratief, met een bijzonder goed ontwikkeld gevoel voor kleur en ritmiek. Terugkerende thema's zijn het landschap, de poëzie en de muziek. Het werk van Diederer is te relateren aan expressieve en kubistische kunst uit Frankrijk, non-figuratieve kunst uit Amerika, Oosterse kalligrafie en Pop Art.

Fonds Knecht-Drenth

Wij adviseren het museum om met alle in Nederlandse museale begunstigden om de tafel te gaan zitten om te kijken naar de verschillende voorwaardes die aan deze schenkingen verbonden zijn. Wellicht kan er gezamenlijk gekeken worden of er tot een heldere en actuele her-contratering kan worden gekomen. Ten eerste zou er gekeken kunnen worden naar de inzet van de aankoopfonds middelen, zodat er meer mogelijkheden komen voor gezamenlijke aankopen. En ten tweede moet er gekeken worden naar de mogelijkheden tot samenvoeging en selectie van de Knecht-Drenth collecties in Nederland.

Beheer en behoud

- **Risicoanalyse**

Het is van belang om zo snel mogelijk een risicoanalyse te maken voor het depot. De focus moet gelegd worden op: fysieke krachten, ongedierte, vervuiling, licht en verkeerde temperatuur.

- **Bemensing**

Zoals eerder benoemd zijn de depotmedewerkers erg druk met het registreren van de collectie en al wat daaromheen gebeurt zoals bruiklenen en wisselende tentoonstellingen. Doordat dit als prioriteit gezien wordt, staan andere belangrijke taken die gedaan moeten worden in het depot op een lager pitje. Onzes inziens zou er meer gedegen personeel moeten komen, dit zodat de problematiek in het depot zo snel mogelijk aangepakt kan worden. Ook moet gelet worden op de roulatie van het personeel, want samen met het personeel verliest het museum daar ook kennis over het gebouw en de collectie mee.

- **Restaureren**

Het is niet realistisch om te denken dat de gehele collectie gerestaureerd gaat worden, dit zou zonde zijn van het geld. Het is dan ook van belang dat er per collectie gekeken gaat worden welke werken voorrang krijgen. Wij adviseren kritisch naar de collecties te kijken en of er een andere plek is waar de werken beter kunnen renderen. Door streng te selecteren en door een deel beter te laten renderen op een andere plek, kan er een grote kwaliteitsslag gemaakt worden.

Hoofdstuk 6 topkunstenaars

Kunstenaars uit topcollectie Museum van Bommel van Dam

- 1 Armando
1. Gerrit Benner
2. Bram Bogart
3. Eugène Brands
4. Ad van Campenhout
5. Pieter Defesche
6. Jef Diederer
7. Edgar Fernhout
8. Alfons Freymuth
9. Leo Gestel
10. Wim de Haan
11. Aad de Haas
12. Hans van Hoek
13. Raoul Hynckes
14. Theo Kuijpers
15. Ger Lataster
16. Lucebert
17. Raquel Maulwurf
18. Melle
19. Toon Michiels
20. Lei Molin
21. Erwin Olaf
22. Roger Raveel
23. Anton Rooskens
24. Cornelia Schleime
25. Rob Scholte
26. Joseph Semah
27. Jan Schoonhoven
28. Pierre van Soest
29. JCJ Vanderheyden
30. Jaap Wagemaker
31. Co Westerik
32. Carel Willink
33. Marianne van der Heijden
34. Shinkichi Tajiri